

A bankok olyan vállalatok, amelyek pénzhitel közvetítésével foglalkoznak. Legfontosabb üzletáguk a betétüzlet, a váltóleszámtolás és a záloghitel. A takarékpénztárak fő üzletága a takarékbetétek gyűjtése és gyümölcsöztetése; a nagyobb takarékpénztárak ugyanazon üzletágakkal foglalkoznak, mint a bankok. A takarékbetétekkel foglalkozó pénzüintézetek közül legjelentősebb a Postatakarékpénztár; ennek központja Budapesten van, de takarékbetétet minden postahivatalnál lehet befizetni. A hitelszövetkezetek az üzletrészekből álló alaptőkéjüket, valamint a takarékbetétekből összegyűjtött tőkéket fordítják hitelnyújtásra. A hitelszövetkezetek működését az Országos Központi Hitelszövetkezet ellenőrzi.

A pénzüintézetek a betétek gyűjtésével elősegítik a takarékoságot és az apró betétekből összegyűjtött hatalmas tőkéket hitel formájában a gazdasági élet rendelkezésére bocsátják. A nyújtott hitel után nagyobb kamatot szednek, mint amilyet a betevőknek adnak; ez a különbözet a nyereségük. A betétekről a pénzüintézet betétkönyvet ad, amelybe feljegyzik a befizetéseket, a visszafizetéseket és félévenként a kamatot. (Takarékbetétkönyv szemléltetése és megbeszélése.)

III. Összefoglalás. A hitel fajairól (célja, tárgya, biztosítéka szerint) a hitelnél használatos fogalmakról s a hitelintézetekről tanultak összefoglalása.

1940. november 3. hete.

Számolás és mérés.

VII. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A pénz és pénzrendszerünk.

Nevelési cél: A pénz értékmérő, annak megbecsülése.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A múlt órai anyag felujtása.

b) Célkitűzés.

II. Tárgyalás. a) A pénz és valuta. A műveltség alacsony fokán az emberek a tárgyak kicserélésével szerezték meg szükségleteiket. Ma a pénz általános csereeszköz, értékmérő és törvényes fizetési eszköz. Általános csereeszköz, mert mindenért elcserélhetjük, értékmérő, mert vele határozzuk meg a tárgyak és szolgáltatások értékét, törvényes fizetési eszköz, mert elfogadása kötelező.

E hármas célra csak olyan anyagok alkalmasak, amelyeknek állandó és általánosan elismert értékük van. Ilyenek a nemesfémek, különösen az arany. Az arany nem rozsdásodik, könnyen felismerhető, könnyen szállítható, kisebb darabokra osztható vagy nagyobb darabokba egyesíthető, anélkül, hogy értéke ezáltal megváltozna, és nehezen hamisítható. Ezért a művelt államokban nemesfémekből, többnyire aranyból készítik a pénzt, érmék alakjában. A pénzérmék feliratokkal és domborművekkel ellátott lapos korongok.

Azt az anyagot, amelyből valamely állam törvényes pénze készül, az illető állam *valutájának* nevezzük. Eszerint van aranyvaluta, ha a törvényes fizetési eszköz az aranypénz; van ezüstvaluta, ha ezüsből, és van kettős valuta, ha aranyból és ezüsből is készül a törvényes fizetőeszköz.

A pénzt sohasem tiszta aranyból vagy ezüsből, hanem *ötvényből* készítik. A törvény határozza meg, hogy a pénzermék milyen súlyban, nagyságban és finomságban készítenődök.

Az ötvény teljes súlya az *ötvénysúly*; az ötvényben levő nemesfém súlya a *színsúly*. A *finomság* azt fejezi ki, hogy a színsúly az ötvénysúlynak hány ezreléke; pl. 900 ezrelék azt jelenti, hogy 1000 g ötvényben 900 g nemesfém van.

b) Hazánk pénzrendszere. Az 1925. évi XXXV. törvény-cikk értelmében pénzegységünk 1927. január 1-e óta a *pengő* (jele P); $1\text{ P} = 100$ fillér (jele: f).

A törvényes fizetőeszköz az aranypénz, tehát hazánknek aranyvalutája van. Vernek érmeket ezüsből, nikkelből és rézből is, ezek azonban csak *váltópénzek*.

Az aranypénz belső értéke egyenlő a névértékével, ezért bármely összeg erejéig köteles mindenki fizetőeszköz gyanánt elfogadni. A *váltópénzek* belső értéke kisebb, mint a névértékük, ezért a váltópénzeket csak bizonyos összeg erejéig köteles mindenki fizetőeszközként elfogadni.

A pengőpénzrendszer érméi a következők:

Aranyból: a 10 és 20 pengős; 1 kg színaranyból 3800 pengőt vernek, 900 ezrelék finomságban. A 10 pengős forgalmi súlya 2.91 g, a 20 pengősé 5.82 g.

(A 10 pengős törvényszerű pontos súlya 2.923 g, a 20 pengősé 5.847 g, de a forgalomban az érmék kopnak, miáltal veszítenek a súlyukból. A törvény szerint a forgalomban levő 10 pengős érmék súlya nem lehet kevesebb, mint 2.91 g, a 20 pengősöke pedig 5.82 g; ez az érmék *forgalmi súlya*.)

Ezüsből verik az 1 pengőt, 640 ezrelék finomságú ötvényből, forgalmi súlya 5 g. Vernek ezenkívül 2 és 5 pengős ezüstpénzt is.

Nikkelből verik az 50, 20 és 10 filléreseket. Az 50 filléres súlya 5 g, a 20 filléresé 4 g, a 10 filléresé 3 g.

Rézből verik a 2 és 1 filléreseket.

A váltópénzek közül a 1 pengőt az állampénztárak korlátlan mennyiségben, a magánforgalomban 50 P összegig köteles mindenki elfogadni. Az 50 filléreseket 20 pengőig, a 20 és 10 filléreseket 10 pengőig, a 2 és 1 filléreseket 2 pengőig köteles mindenki elfogadni.

c) Bankjegy, papírpénz. Nagyobb összegű aranypénz kezelése és szállítása az érmék nagy súlya miatt kényelmetlen; ezért az *aranypénz* helyettesítésére papirosból készült fizetőeszközöket szoktak használni; ezek a *bankjegyek*. Nálunk a törvény felhatalmazása alapján a *Magyar Nemzeti Bank* bocsáthat ki bankjegyeket, de köteles bárki kívánságára ugyan-

olyan értékű aranypénzt adni. Ezért a bank megfelelő mennyiségű aranykészletet gyűjt, ez a bankjegyek *aranyfedezete*. (Egyenlőre a Nemzeti Bank nem köteles a bankjegyekért aranypénzt adni; ezzel megakadályozzák azt, hogy az aranyat kivigyék az országból.)

A Magyar Nemzeti Bank 5, 10, 20, 50, 100 és 1000 pengős bankjegyeket bocsát ki.

A pengőpénzrendszerre való áttérés előtt *papírvalutánk* volt, mert a *papírpénz* — papírkorona — volt a törvényes fizetőeszköz. A papírpénzjegyeket az állam bocsátotta ki és Magyarország területén mindenki *köteles volt* azokat teljes értékben elfogadni; ezt a papírpénz *kényszerforgalmának* nevezik. Az állam által kibocsátott és kényszerforgalommal felruházott papírpénzjegyeket *államjegyeknek* nevezik.

A bankjegy és a papírpénz között az a különbség, hogy a bankjegyért a jegy kibocsátó bank (a „jegybank“) törvényes érepénzt köteles adni, míg a papírpénznél csak azt ígéri az állam, hogy saját pénztáraiban elfogadja és minden polgárát kötelezi, hogy fizetőeszközként elfogadja.

(Régi magyar pénzrendszerek: 1858-tól kezdve ezüstvalutánk volt; pénzegysége az (osztrák értékű) ezüstforint; 1 frt = 100 krajcár. Az ezüstforint helyébe 1892-ben az aranykorona lépett; 1 K = 100 fillér. A koronabankjegyeket az Osztrák-Magyar Bank bocsátotta ki. A háború után az Osztrák-Magyar Bank megszűnt. Az állam a koronabankjegyeket kicserélte államjegyekkel. Ez volt az ú.n. papírkorona, melyek helyébe 1927. január 1-én a pengőérték lépett. 1 P = 12.500 papírkorona.)

III. Összefoglalás. A pénz, pénzrendszerről, a valutáról, hazánk pénzrendszeréről, a bankjegy és papírpénzről tanultak összefoglalása.

1940. november 4. hete.

Földrajz.

VIII. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A gazdálkodás különböző módjai.
Nevelési cél: A gazdálkodás fejlődéstörténetének ismerete.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Az előző órán tanult anyag felújítása.

c) Célkitűzés. Hogyan gazdálkodtak őseink? Erről beszélünk ma.

II. Tárgyalás. a) Mezőgazdaság. A Földkerekségen majdnem két milliárd ember él s küzd a létért. Ez a nagy népsokaság sokféleképpen igyekszik mindennapi kenyerét megszerezni, szükségleteit kielégíteni, így tehát a gazdálkodás módja szerint többféle nép lakja a Földet.

A *gyűjtőgető népek* teljesen a környezet hatása alatt állottak. Nem törődtek a holnappal, csak a mának éltek. Ha jó